

Körfez Savaşından 2000 Yılına Kadar Türkiye-ABD Stratejik Ortaklığının Savunmacı Realizm Bağlamında İncelenmesi

Araştırma Makalesi

Hatice Kübra TABAN EFE

T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve
Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Öğrencisi,
htkubra@yahoo.com,
ORCID 0009-0008-2346-1543

DOI: 10.5281/zenodo.10570932

ÖZET

Savunmacı Realizm, uluslararası ilişkilerde bir teorik yaklaşım olarak, devletlerin güvenlik ve hayatta kalma odaklı çıkarlarını vurgular. Bu teoriye göre, devletler, dış politika kararlarını ulusal güvenliklerini koruma amacıyla alır ve stratejik çıkarlarını gözetirler. Öte yandan Türkiye ve Amerika stratejik konumları ve ekonomik etkileri ile önemli birer oyuncu olarak öne çıkmaktadır. Her iki ülkenin de uluslararası ilişkilerdeki rolü, bölgesel istikrar ve küresel güvenlik açısından kritik önem taşımaktadır. Uluslararası ilişkilerdeki dinamikler ve değişen koşullar, her iki ülkenin de politikalarını ve pozisyonlarını sürekli olarak gözden geçirmelerini gerektirmiştir. Bu bağlamda bu çalışma Körfez Savaşı'ndan 2000 yılına kadar Türkiye- Amerika stratejik ortaklığının Savunmacı Realizm bağlamında incelenmesini amaçlamaktadır. Bu çerçevede değerlendirildiğinde Körfez Savaşı, Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi sonrasında gerçekleşmiş ve Türkiye, ABD liderliğindeki koalisyona destek vermiştir. Bu, Savunmacı Realizmin temel prensiplerinden biri olan kolektif güvenliğin bir örneğidir. Türkiye, ABD ve diğer müttefiklerle birlikte çalışarak bölgesel istikrarı korumayı ve Irak'ın saldırgan eylemlerine karşı koymayı amaçlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Dış Politika, Türkiye, ABD, Savunmacı Realizm, Körfez Savaşı

GİRİŞ

Ülkelerin dış politikaları belirlenirken, uluslararası sistemde etkin bir rol oynamak ve kendi çıkarlarını maksimize etmek temel hedefler arasındadır. Bu çıkarlar, ekonomi, güç ve güvenlik gibi unsurlar üzerine kuruludur. Her ülke, uluslararası alanda söz sahibi olmak ve sistemi kendi yararına kullanmak ister. Günümüz dünyasında ulusal güvenliğe dar bir bakış açısı yerine ekonomik rekabet/savaş ön plana çıkmış ve bunlar tüm ülkelerin/toplumların güç algılarının merkezinde yer almıştır. Bu durum başarılı sayılsa da dünya kaynaklarının orantılı

kullanımı, uluslararası iş birliği, ülkeler arası rekabet ve savaş yerine ekonomik büyümenin önemi gibi konular hala tartışılmaktadır. Bu bağlamda ekonomik alanda karşılıklı dayanışma ve iş birliği, ülkeler arasındaki rekabeti ve çıkar çatışmalarını ortadan kaldırmaya yetmemiştir. Türkiye'nin uluslararası gelişmelere verdiği yanıtlar ve oluşturduğu politikalar, çeşitli güç yapılandırmaları ve sistemik özelliklerin etkisi altında şekillenmektedir. Bu politikalar, özellikle Türkiye'nin sınırları dışında gerçekleşen uluslararası politikanın dinamiklerinden büyük ölçüde etkilenmiştir. Türkiye'nin 2000'li yıllar öncesindeki dış politikası Realist teori bağlamından daha ziyade savunmacı bir politika takip ettiği 2000'li yılların başından itibaren bölgesel ve küresel koşullardaki değişimlere göre ya saldırgan ya da savunmacı realist yaklaşımların benimsendiği yeni bir dış politika karakterinin oluştuğu görülmektedir. Özellikle 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi ve ardından gelen Körfez Savaşı, Orta Doğu bölgesinde büyük bölünmelere neden olmuştur. Soğuk Savaş'ın ardından ABD, bölgeye müdahale ederek BM Güvenlik Konseyi'nin Irak'a karşı siyasi, ekonomik ve askeri yaptırımlar uygulamasına öncülük etmiştir. Türkiye bu konuda Batıyla birlikte hareket etmiş ve BM'nin tüm kararlarına harfiyen uymuştur. Bu tarihten sonra Türkiye, 2000'li yıllara kadar hem yüksek çıkarlara hem de belirleyici güç kapasitesine sahip olduğu bazı dikkate değer istisnalar (örneğin Kıbrıs) dışında, dış politikada genellikle ABD'nin liderliğini takip etmiştir. Bu bağlamda bu çalışma, tüm bu faktörleri dikkate alarak Türkiye'nin ABD ile ilişkilerinde dış politika kararlarının oluşumu ve uygulamasını, özellikle Körfez Savaşı'ndan 2000'li yıllara kadar olan süreçte ortaya çıkan dış faktörleri Savunmacı Realizm teorisi bağlamında incelemektedir. Türkiye-ABD ilişkilerini Körfez Savaşı'ndan 2000'li yıllara kadar olan süreçte dış faktörleri Savunmacı Realizm teorisi bağlamında incelemek önemli bir perspektif sunabilir. Bu perspektif, Türkiye'nin dış politika tercihlerini, güvenlik politikalarının ve çıkarlarının daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

Çalışma kapsamında öncelikle Realizm ve Savunmacı Realizm kavramlarının içerikleri üzerinde durulmuştur. Daha sonra ise Türkiye ve Amerika'nın tarihsel ilişkisi ve Türkiye'nin güncel bölgesel konumu ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde ise Türkiye'nin Körfez savaşındaki rolü ve Amerika ile iş birliği dönemi ve savaş sonrası dönemde Türkiye-Amerika ilişkileri ve stratejik ortaklık konuları ele alınmaktadır. Çalışmanın son bölümünde Körfez Savaşı'ndan 2000'li yıllara kadar olan süreçte Türkiye-ABD ilişkileri Savunmacı Realizm kavramları çerçevesinde anlamlandırılmaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye'nin ABD ile ilişkilerinde dış politika kararlarının oluşumunu ve uygulamasını, özellikle Körfez Savaşı'ndan 2000'li yıllara kadar olan süreçte ortaya çıkan dış faktörleri Savunmacı Realizm teorisi bağlamında incelemektir. Bu bağlamda çalışmada aşağıdaki soruların yanıtları aranmaktadır:

- Uluslararası ortamın anarşik doğası, devletlerarasındaki maddi güç kapasitesinin dağılımı ve jeopolitik konumları dış politikada nasıl kısıtlayıcı ve kolaylaştırıcı faktörler olarak hareket etmektedir?
- Savunmacı Realizm Türkiye-Amerika ilişkilerini açıklamada nasıl uygulanabilir?
- Körfez Savaşı'ndan 2000'li yıllara kadar olan süreçte Türkiye-Amerika ilişkilerine Savunmacı Realizm bağlamında nasıl bakılabilir?

Araştırma kapsamında, Türkiye-ABD ilişkileri, Savunmacı Realizm teorisi, ve belirlenen dönemdeki dış faktörlerle ilgili makaleler, kitaplar ve konferans bildirileri taranmıştır. Literatür

taraması, çeşitli elektronik veri tabanları, kütüphaneler ve akademik kaynaklar kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Dış faktörlerin Savunmacı Realizm teorisi bağlamında analizi için, literatürdeki çalışmalar üzerinden çeşitli ana temalar belirlenmiştir. Bu temalar, güç, güvenlik, çıkarlar ve uluslararası sistemdeki güç dengesi gibi Savunmacı Realizm prensipleri etrafında organize edilmiştir. Belirlenen dönemdeki dış faktörlerin, Savunmacı Realizm perspektifi altında nasıl etkileşimde bulunduğunu anlamak için, her bir dış faktör ayrı ayrı incelenmiştir. Bu analiz, Türkiye-ABD ilişkilerindeki değişimleri, çatışma noktalarını ve iş birliği alanlarını vurgulamayı amaçlamaktadır.

1. Savunmacı Realizm Perspektifinden Türkiye-Amerika İlişkileri

1.1. İki Ülkenin Uluslararası Sistemdeki Konumları ve Güç Dengesi

Türkiye Cumhuriyeti ve Amerika Birleşik Devletleri dünya haritasında stratejik konumları ve ekonomik etkileri ile önemli birer oyuncu olarak öne çıkmaktadır. Her iki ülkenin de uluslararası ilişkilerdeki rolü, bölgesel istikrar ve küresel güvenlik açısından kritik önem taşımaktadır. Çalışmanın bu başlığında, Türkiye ve ABD'nin uluslararası konumu, tarihleri, ekonomik güçleri, askeri kapasiteleri ve diplomatik ilişkileri göz önüne alınarak, küresel düzeydeki güç dengesi içindeki yerleri analiz edilecektir.

ABD, küresel politik, ekonomik ve askeri güç dengelerinde etkin bir rol oynamaktadır. 20. yüzyılın başlarında, gücünü ve uluslararası nüfuzunu giderek artıran ABD, Birinci Dünya Savaşı'nda doğrudan savaşa katılmasa da, savaşın bitiminde kritik diplomatik roller üstlenmiştir. 1929'daki Büyük Buhran'a karşın, ABD ekonomik büyümesine ve güçlenmesine devam etmiştir. Tarafsızlık beyanına rağmen, 1941'den itibaren Müttefik Devletler ile birlikte savaşan ABD, savaştan ekonomik anlamda güç kazanarak ayrılmıştır. Savaş sonrası oluşan yeni dünya düzeninde, hegemonik bir süper güç olarak öne çıkmıştır (İnsamer, 2023). İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Büyük Britanya'nın yerini alarak, Sovyet tehdidine karşı "özgür dünyanın lideri" rolünü benimsemiştir. Birleşmiş Milletler, Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası gibi kurumların kuruluşu, ABD'nin küresel etkisini pekiştiren ittifaklar temelinde bir strateji olarak belirlenmiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle, ABD tek süper güç olarak konumunu korumuş, ancak stratejisini, daha bağımsız bir yön alacak şekilde ayarlamıştır (Değirmencioğlu, 2007: 71). Soğuk Savaş sonrası dönemde, kendi başına ilerleme eğilimi göstermiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte bir anda kendisini küresel gücün ve uluslararası sistemin nüfuzunun pençesinde bulmuş ve bu gücün sarhoşluğuyla Avrasya, Kafkasya ve özellikle Ortadoğu'ya yönelik politikalarını şekillendirmeye çalışmıştır. ABD aynı zamanda küresel barışı tehdit eden unsurlarla tek başına mücadele etmeyi istemiştir. Çünkü ABD'nin bu dönemde yürüttüğü dış politika stratejisi, ikinci bir güçlü devlete herhangi bir müsaade vermemiştir (Ercan ve Ayata, 2018: 117). Bu da ona küresel olaylara müdahale etme yeteneği sağlamış ve uluslararası gücünü pekiştirme fırsatı sunmuştur. ABD'nin küresel siyasi ve güvenlik duruşu ekonomik duruşundan daha dinamik bir şekilde değişmektedir. ABD, Avrupa ve Asya'daki müttefiklerinin yanı sıra dünyanın tüm bölgelerindeki ortaklarına dayanan ve düzenleyici uluslararası siyasi ve ekonomik kurumların çoğunun ilke ve faaliyet mekanizmaları üzerinde önemli bir etkiye sahip olan küresel bir güç olmaya devam etmektedir. Ancak Soğuk Savaş'ın bitmesi, Sovyetler Birliği'nin çöküşü, Varşova Paktı Örgütü ve Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi'nin tasfiyesi

ve uluslararası komünist hareketin ideolojik ve siyasi yenilgisi sonrasındaki durumla karşılaştırıldığında, küresel ABD'nin dünyadaki siyasi, ideolojik ve değersel etkisi halihazırda önemli ölçüde azalmış ve birçok açıdan azalmaya devam etmektedir. Bu kısmen, birçok ülkedeki elitlerin ve toplumların, 1990'larda ve 2000'lerin başında onlar için bir siyasi sistemi organize etmede bir tür model olarak hizmet eden liberal değerlerin ve siyasi ilkelerin Amerikan versiyonuyla ilgili hayal kırıklığı yaşamasından kaynaklanmaktadır (Voitolovskii, 2021: 396). Ancak yine de günümüzde hala küresel siyasette en önemli aktörlerden biridir. Ülke, dünyanın en büyük ekonomisine, en güçlü askeri gücüne ve en gelişmiş teknolojik kapasitesine sahiptir. Ayrıca, BM Güvenlik Konseyi'nin daimi üyesi olarak uluslararası sistemin önemli bir parçasıdır.

Türkiye ise coğrafi konumu itibarıyla Asya ve Avrupa'nın kesişim noktasında bulunmasıyla stratejik bir öneme sahiptir. Hem Orta Doğu'nun hem de Avrupa'nın kapılarına yakın olması, Türkiye'yi enerji nakliyat rotalarının kesişim noktası haline getirmektedir. Türkiye ekonomisi, dinamik nüfusu ve endüstriyel altyapısıyla bölgesel bir ekonomik güç olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca, NATO üyesi olması ve Orta Doğu'da etkili bir diplomasi yürütmesi, Türkiye'nin bölgesel istikrara katkıda bulunmasını sağlamaktadır.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ABD'nin olduğu gibi Türkiye'nin uluslararası etkinliği üzerinde bir değişim yaratmıştır. Soğuk Savaş'ın ardından Türkiye'nin jeopolitik önemi azalmamış aksine uluslararası konumu ve bu konumu doğrultusunda oynayacağı rol konusunda yeni bir tartışma başlamıştır (Davutoğlu, 2001: 213). Bugün Türkiye genel olarak Ortadoğu'nun petrol zengini, stratejik açıdan önemli ve nispeten istikrarsız bölgesinde barışın kalesi ve istikrar unsuru olarak görülmektedir. Türkiye, Doğu Akdeniz'deki etkili askeri varlığı ve demokratik milletler arasındaki yararlı katkılarıyla dikkat çeker (Key, 1952: 42). Siyasi küreselleşme akımlarının son zamanlardaki yönü çerçevesinde, özellikle adaletin egemenliği, demokratik gelişmeler ve temel insan haklarına saygı alanlarında, şeffaflık ve sorumluluk gibi temel yönetim prensiplerinin benimsenmesi ve hayata geçirilmesi açısından büyük adımlar atılmıştır. Küreselleşmenin güvenlikle ilintili politik yönleri, Türkiye'yi uluslararası terörizme karşı mücadele, silahların yayılmasının önlenmesi, göçmen kaçakçılığı, uyuşturucu trafiği, organize suçlar, insan ticareti, yolsuzlukla mücadele ve terörizmle savaş gibi meseleleri daha geniş çapta ve derinlikli şekilde ele almak için zorlamıştır. Bu durum, Türkiye'nin hem bölgesel hem de global düzeyde iş birliği ve liderlik yapmasını teşvik etmiştir (Bayar, 2006: 141).

Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri, uluslararası arenada güç dengeleri açısından kritik öneme sahip devletler olarak tanımlanmaktadır. Her biri kendi coğrafi bölgelerinde ve küresel sahnede stratejik ve ekonomik güçlerini belirleyici bir şekilde kullanmaktadır. İki ülkenin politikaları ve stratejik konumları, değişen global koşullarla uyumlu olarak sürekli bir yeniden değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. ABD ve Türkiye'nin köklü ilişkileri, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından daha somut bir ittifak halini almıştır. Bu süreçte, her iki devlet de ortak savunma stratejileri ve güvenlik kaygıları üzerinde yoğunlaşarak, Sovyet Birliği'ne karşı bir savunma bloğu oluşturmayı amaçlamış ve bu amaçla ABD'nin uluslararası düzende liderliği altında Sovyet tehdidine karşı birleşmişlerdir. Türkiye'nin jeopolitik konumlanışı, özellikle Soğuk Savaş döneminde ABD için stratejik bir önem arz etmiştir. Türkiye'nin Batı odaklı dış politika yaklaşımı ve bu dönemdeki güvenlik endişeleri, ABD'nin dış politikasına yön vermiştir. Ayrıca, ABD ekonomisinin ihtiyaçları iki ülkeyi birbirine yakınlaştırmıştır (Doğan, 2019: 134).

ABD ile Türkiye arasındaki ilişkileri pekiştiren diğer bir faktör ise İkinci Dünya Savaşı sonrası ortam ve Sovyetler Birliği'nin toprak talepleridir. ABD'nin temel hedefleri arasında stratejik kaynakların kontrolü ve yayılmasını engellemek bulunmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'nin jeopolitik konumu, Sovyetler Birliği'nin ideolojik ve bölgesel yayılmasını sınırlandırma açısından kritik bir önem taşımış ve böylece ABD, Orta Doğu ve Doğu Akdeniz'de Sovyet yayılmasına karşı bir bariyer olarak Türkiye'yi desteklemiştir (Atmaca, 2014: 20-21). İki ülke arasındaki ilişkiler, Türkiye'nin 1952'de NATO'ya üye olmasıyla yeni bir boyut kazanmıştır. Soğuk Savaş boyunca sıkı bir güvenlik odaklı ittifak sürdürülmüştür. Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle yeni uluslararası düzenin ortaya çıkışı paralel olarak, ortak anlayış ve hedefler azalmış, Türkiye'nin bölgesel çıkarları ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu durum, Türkiye'nin ABD ile ilişkilerini olumsuz etkileyen faktörlerden biri haline gelmiştir. Türkiye, özellikle son yıllarda artan bölgesel gücüyle kendi politika önceliklerini oluşturmuş ve bu öncelikler, ABD'nin Orta Doğu'daki stratejik çıkarlarıyla çatışma potansiyeli taşımıştır (Doğan, 2019: 134).

Körfez Savaşı'nın bitiminin ardından, Türkiye'nin güvenliğini ilgilendiren savunma ve güvenlik konularında yeni dönemde önemli değişiklikler yaşanmıştır (Molla, 2009: 29-30). ABD'li yetkililerin, Soğuk Savaş sonrası dönemde de Türkiye'nin kendileri için, özellikle Ortadoğu'da öneminin devam ettiği yönündeki düşünceleri, ülkenin Türkiye'deki askeri tesislere ilişkin kararlarında açıkça görülmektedir. 1990'ların başında ABD, savunma bütçesine önemli kısıtlamalar getirdi ve özellikle Sovyetler Birliği'ne karşı Soğuk Savaş sırasında ülke dışında kurulan üslerin sayısını önemli ölçüde azaltmaya karar verdi. Türkiye'de kapatılması planlanan Amerikan askeri tesisleri, NATO'nun savunma planları kapsamında Sovyetler Birliği'ne karşı kurulmuş, nükleer silah taşıyabilen askeri uçakların konuşlandırıldığı askeri üslerdir (Aykan, 1996: 345-346). Öte yandan ABD, Ortadoğu'ya daha yakın olan ve Doğu Akdeniz'e bakan İncirlik üssünü elinde tutmaya devam etmiştir. Soğuk Savaş sonrasında Türkiye'nin stratejik konumunun değerinin azaldığına dair endişe ve tereddütler, kısa süre sonra başlayan Körfez Krizi ile sona ermiştir (Park, 2005:129). Türkiye'nin Orta Doğu'daki stratejik konumu, ABD'nin bölgedeki eylemlerinde Türkiye'nin önemini bir kez daha ortaya koymuştur (Sayari, 1997: 206). Ayrıca Türkiye'nin demokratik hukuk normlarına dayanan yönetim biçimi "model ülke" olarak Ortadoğu, Kafkaslar ve Orta Asya bölgelerinin istikrarı açısından ABD için önemlidir (Sönmezoğlu, 2006:39). Türkiye'nin Balkanlar bölgesindeki barışı ve istikrarı teşvik etme yönündeki çabaları, özellikle aktif olarak katılım gösterdiği barışı koruma operasyonlarıyla, ülkenin ABD için stratejik önemini belirgin bir şekilde vurgulayan önemli faktörler arasında yer almaktadır (Abramowitz, 2000:8).

Türk-Amerikan ilişkilerinin tarihsel sürecinde, ekonomi, demokrasi, insan hakları ve Türkiye'nin komşularıyla olan ikili ilişkileri gibi konular, daha önce ikili ilişkilerde öne çıkmayan, ancak 1990'lı yıllarla birlikte en önemli sorunlardan biri haline gelen gündem maddeleri arasında yer almıştır. Bu dönemde, özellikle Türkiye'deki Kürt meselesi ve insan hakları ihlalleri, yanı sıra Ermenistan, İran, Irak ve Yunanistan ile olan ilişkiler, ABD'deki çıkar grupları ve lobiler tarafından sıklıkla gündeme getirilmiş, bu durum Türk-Amerikan ilişkilerinde çeşitli sorunlara yol açmıştır (Kirişçi, 2002:214-226). Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan bölgesel istikrarsızlık, ABD'nin ulusal çıkarları açısından önemli tehditlerden biri olarak algılandığından, ABD'nin Türkiye'den bu tür beklentilerde bulunması mantıklı bir durum olarak

değerlendirilmektedir. Ancak Türkiye açısından, iç siyasi sorunlar ve bölgesel çıkarlar ve kaygılar nedeniyle, ABD'nin beklentilerinin tam anlamıyla karşılanamadığı görülmektedir. Soğuk Savaş döneminden itibaren, Türk-Amerikan siyasi ilişkileri zaman zaman gerilimli bir hal almış, ancak iki ülke arasındaki temel yapı olan askeri iş birliği devam etmiştir. Yine de, bu durum askeri ilişkilerin sorunsuz olduğu anlamına gelmemektedir. Özellikle, 1990'ların ilk yarısında Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bölücü gruplara yönelik gerçekleştirdiği askeri operasyonlar sırasında iddia edilen insan hakları ihlalleri, Türk-Amerikan ilişkilerini sadece siyasi alanda değil, aynı zamanda diplomatik ve insan hakları boyutlarında da olumsuz yönde etkilemiştir (Molla, 2009: 31).

1990'lı yıllarda, Türk-Amerikan ilişkilerinde yaşanan en önemli bölgesel çıkar çatışmalarından biri, Körfez Savaşı sonrası ortaya çıkan yeni durumla ilgilidir. Körfez Krizi'nin ardından Saddam Hüseyin yönetimindeki Irak'a uygulanan ambargo, Türkiye'yi, savaş öncesi dönemde Irak'ın en önemli ticaret ortağı olarak ciddi şekilde olumsuz etkilemiştir. Körfez Savaşı sonrası ekonomik kayıplarını telafi etmek için beklediği ekonomik yardımı alamayan Türkiye, sonuç olarak Irak'a yönelik yaptırımların hafifletilmesi ve dolaylı ticaretin yapılabilmesi için çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Türkiye ile Irak arasında, BM Güvenlik Konseyi kararlarına rağmen sürdürülen sınır ötesi ticaret, ABD yönetimi tarafından sıklıkla eleştirilmiştir. Bu faaliyetler, Türkiye'nin bölgedeki Amerikan politikası ve çıkarlarıyla çelişen bir durum yaratmış, fakat 1996 yılında BM Güvenlik Konseyi'nin Irak'la sınırlı ticarete izin vermesiyle bu ticaret hukuki bir zemin kazanmıştır (Kirişçi, 2000:46). Ayrıca, Körfez Savaşı sonrası Kuzey Irak'taki Kürtlerin Saddam Hüseyin rejiminin baskısından korunması amacıyla bölgede yaşanan gelişmeler, Türkiye'de rahatsızlık yaratmıştır. Bölgedeki Kürt grupların bağımsız bir devlet kurma yönündeki ayrılıkçı eylemleri ve ABD'nin bu gruplarla kurduğu ilişki ve onlara sağladığı yardım, Türkiye'nin bölgesel çıkarları ve güvenliği konusunda endişelerini artırmıştır (Molla, 2009: 32).

1.2.Savunmacı Realizmin Türkiye-Amerika İlişkilerini Açıklama Gücü

Savunmacı Realizm, uluslararası ilişkilerde devletlerin temel amacının güvenlik ve hayatta kalma olduğunu öne süren bir teorik yaklaşımdır (Battır, 2020: 147). Bu bağlamda, Türkiye-Amerika ilişkilerini Savunmacı Realizm açısından değerlendirmek, her iki ülkenin ulusal güvenlik çıkarlarına odaklanan stratejik hesaplamalarını anlamak açısından önemlidir. Devletlerin politikaları ve tehdit algılamaları, uluslararası sistemde güç veya güvenlik aramalarına göre farklılık göstermektedir. Bir devletin sistemdeki gücünü artırmak istemesi, sistemin güvenliğini sağlamak isteyen diğer devletlerden gelen bir tehdit olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda sistemi elinde bulunduran güçlü devletler, sistem içinde başka bir gücün ortaya çıkmasını engellemeye çalışacakları için statükocu devletler de güç peşinde koşan devlet için tehdit oluşturacaktır (Tok, 2018: 18). Türkiye Cumhuriyeti, savunma amaçlı realpolitik güvenlik kültürünü Osmanlı İmparatorluğu'ndan miras almıştır. 1699 Karlofça Antlaşması'ndan bu yana Osmanlı İmparatorluğu, toprak bütünlüğünü korumaya ve imparatorluğu Avrupa'nın emperyal güçlerinin toprak tecavüzlerine karşı korumaya odaklanmıştır. Bu mantık, son dönem Osmanlı İmparatorluğu'nun güçler dengesi uygulamalarını kesin biçimde şekillendirmişti. İmparatorluk ne zaman belirli bir Avrupalı gücün yayılmacı toprak talepleri altına girse, Osmanlı yöneticileri diğer Avrupalı güçlerin

yardımını güvence altına almak için ellerinden geleni yapmaya çalışmışlardır. On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısı ve yirminci yüzyılın ilk yirmi yılı, Osmanlı yöneticilerinin o zamanın Avrupalı büyük güçlerini birbirine düşürmeye yönelik çeşitli girişimleriyle doludur. Bu tür uygulamalar, Ankara hükümetinin 1919-1922 yılları arasındaki Kurtuluş Savaşı sırasındaki dış politika uygulamalarında da görülmektedir (Oğuzlu ve Han, 2023: 63).

ABD ile Türkiye arasında ittifak kurulması, Truman Doktrini ve Marshall Planı ile askeri ve ekonomik bağların kurulmasıyla başlamıştır. Ancak ittifak Türkiye'nin 1952'de NATO üyesi olarak kabul edilmesiyle son şekli resmi bir hüviyet kazanmıştır. Türkiye'nin 1940'ların sonunda NATO üyeliğine başvurma kararı alması ve ardından Türk-Amerikan ilişkilerinde zaman zaman yaşanan krizlere rağmen ittifak içinde kalması, Türkiye'nin güvenliği önceleyen dış politika duruşu izleme yeteneğine bağlanmaktadır. Uluslararası sistemde, bir yanda ABD liderliğindeki batı kampı, diğer yanda Sovyetler Birliği liderliğindeki Doğu kampı arasında sıkı bir kutuplaşma vardır. Savaş sonrası Sovyet liderliğinin Boğazlar ve Doğu Anadolu'daki toprak talepleriyle karşı karşıya kalan Türkiye, muzaffer müttefik güçlerle güvenlik iş birliği aramaya karar vermiştir. Türkiye'nin güç kapasitesi Sovyet meydan okumasını tek başına savuşturmaya yetmediğinden Batılı güçlerle ittifak mevcut en iyi seçenek gibi görünmüştür (Yılmaz, 2012: 15-16). Görüldüğü gibi Türkiye ve ABD, NATO üyeliği çerçevesinde stratejik bir ortaklık içindedirler. Bu ittifak, Savunmacı Realizmin vurguladığı kolektif güvenlik anlayışını yansıtarak, üye ülkelerin birbirlerine karşı taşıdığı güvenlik sorumluluğunu güçlendirir.

Soğuk Savaş'ın bitiminden sonraki ilk yıllarda Türkiye'nin dış politikasına realist bir bakış açısıyla bakıldığında, geleneksel savunmacı duruşunun değişmediğini görebiliriz. Ancak etkileşim alanlarının genişletilme sürecinin başladığı aşıkardır. 1990'lı yıllarda Türk dış politikasının dönüşümünde iki önemli olay önemli rol oynamıştır. Birincisi, Birinci Körfez Savaşı'ndan (1990-1991) sonra Türkiye-Irak sınırında bölgesel düzeyde yaşanan gelişmeler, ikincisi ise Irak'ın dağılmasının ardından bağımsızlığını kazanan her iki Türk cumhuriyetiyle ilişkilerin geliştirilerek potansiyel etkileşim alanlarının genişletilmesine yönelik adımlardır (Battır, 2020: 148). Türkiye'nin Birinci Körfez Savaşı'ndaki konumu, Türk dış politikasının evrimi açısından değerlendirildiğinde, geleneksel yaklaşımlarda belirgin bir kırılmanın ortaya çıktığı ifade edilebilir. Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye, ABD ve Avrupa ile ilişkilerini güçlendirme çabalarını arttırarak ve BM ile uyumlu politikalar benimseyerek kendisini güvenilir bir müttefik olarak konumlandırmaya çabalamıştır. Bu süreç, Türk dış politikasının daha önceki geleneksel çerçevesinden uzaklaşıp uluslararası ilişkilerde etkin bir rol oynama arzusunun bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Bu olumlu girişimlere rağmen, Körfez Savaşı sırasında Kuzey Irak'ta yaşananlar, Türkiye'yi orta ve uzun vadede üç önemli sorunla karşı karşıya bırakmıştır. İlk olarak, bu bölgeden Türkiye'ye yönelik yoğun mülteci akışı ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sosyo-ekonomik ve politik sorunlar göz önünde bulundurulmalıdır. İkinci olarak, Kuzey Irak'ta ABD destekli olarak ortaya çıkan Kürt yönetiminin güçlenmesi, gelecekte Türkiye için potansiyel bir tehdit oluşturabilecek bir durumu beraberinde getirmiştir. Üçüncü olarak, Irak'taki siyasi istikrarsızlık, terör örgütü PKK'nın bölgedeki faaliyetlerini genişletmesine yol açarak Türkiye'ye yönelik güvenlik tehditlerinin artmasına neden olmuştur (Turan, 2012:195-196). Körfez Savaşı'ndan bu yana bölgede ortaya çıkan ve ulusal güvenliğe tehdit olarak algılanan yapılarla mücadele için uluslararası desteğe

ihtiyaç duyulduğu ve bu desteğin ancak dünya gücü ABD, BM, NATO ve AB ile iş birliği ile sağlanabileceği düşüncesi bu dönemde Türk dış politikasına hâkim olmuştur. Bu bağlamda atılan adımlar, Türkiye'nin bölgesinde güvenliğe önem verdiğini ve ABD ile ilişkilerinde Savunmacı Realizm ilkelerini benimsediğini ortaya koymaktadır (Battır, 2020: 149). Dolayısıyla Savunmacı Realizm, Türkiye-Amerika ilişkilerini açıklamak için kullanılabilir bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, iki ülkenin ortak güvenlik çıkarları ve tehdit algılamaları çerçevesinde şekillenen ilişkilerini anlamamıza yardımcı olur.

1.3.Stratejik Ortaklığın Geleceği ve Potansiyel Riskler

Türkiye'nin dış politikasının önemli bir kısmını ABD ile ilişkiler oluşturur. Türkiye özellikle Soğuk Savaş döneminde Batı bloğunun Doğu kanadı içerisinde yer almış ve jeopolitik konumu nedeniyle stratejik bir önem kazanmıştır. Türkiye'nin bu stratejik önemi ABD ile olan ilişkilerinin şekillendirilmesinde temel faktörlerden birisi haline gelmiştir. Fakat Soğuk Savaş'ın ardından Türkiye'nin stratejik önemi, kısa bir süre de olsa, sorgulanmaya başlanmış ve artık ABD'nin Türkiye'ye ihtiyacının kalmadığı yönünde yorumlar yapılmaya başlanmıştır (Önal, 2005: 151). Soğuk Savaş sonrası dönemin belirsizliği, 1990'lı yıllarda uluslararası ilişkilere ilişkin küresel ve bölgesel tahminlerin yapılmasının yanı sıra ikili ilişkilerin geleceğinin tahmin edilmesini de zorlaştırmıştır. Türkiye-ABD ilişkileri açısından bakıldığında kırk beş yıldır Sovyet tehdidi ve askeri güvenlik etrafında oluşan ilişkinin nasıl ve hangi yönde gelişeceği Türk dış politika yapımcılarının aradığı temel sorulardan biri olmuştur. Uluslararası ilişkilerde ortaya çıkan bu belirsizlik ortamı, kısa sürede yerini Soğuk Savaş döneminde ertelenen veya bastırılan yerel ve bölgesel çatışmalara bırakırken, Türkiye-ABD ilişkilerinin hangi parametrelerde şekilleneceği de netleşmiştir. 1990'lı yılların başında ilişkinin yönünü ve içeriğini belirlemek için kullanılan güçlendirilmiş ortaklık kavramı giderek terk edilmiş ve Başkan Bill Clinton Kasım 1999'dan itibaren Ankara ile Washington arasındaki yoğun ve çok yönlü ilişkiyi, stratejik ortaklık olarak tanımlamıştır (Ovalı, 2019: 164). Ancak ABD'nin Irak'a müdahale planıyla stratejik ortaklık tezi sekteye uğramıştır.

ABD'nin Irak müdahalesi öncesi Türkiye ve ABD arasında gerçekleştirilen müzakereler sırasında Ankara'nın karşı tarafa dayatmak istediği üç önemli konu vardı. Birincisi, operasyon sonrasında Türkiye'nin uğrayacağı ekonomik kayıpların tazmin edilmesi, ikincisi ise operasyonun Türkiye topraklarından hangi şartlarda ve izinlerle gerçekleştirileceğiydi. Üçüncü konu ise Türk tarafının, operasyon sırası ve sonrasında olup bitenleri izlemek ve gerekirse her türlü önlemleri almak amacıyla Kuzey Irak'ta askeri güç bulundurulması talebidir (Park, 2003: 14). Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1 Mart 2003'te Irak'a yapılacak bir operasyon sırasında ABD birliklerinin Türkiye'de konuşlandırılmasını talep eden bir tezkereyi reddetmesi, Washington'un "stratejik ortaklık" anlayışının yara alması olarak görülmüş ve Türk-Amerikan ilişkilerinin gergin bir aşamaya geçişinin başlangıcı olmuştur (Bryza, 2008: 70). 1 Mart 2003 tezkeresi bu tarihten sonra ilişkilerin gidişatına yön veren ve tarafların hem normalleşme adımlarında hem de gerginlikte sürekli telaffuz edeceği ve vurgulayacağı bir pozisyonda konumlanmıştır. Bu beklenmedik gelişme sadece Türk kamuoyunda infiale yol açmakla kalmamış Türk-ABD stratejik ortaklığının temellerinin değiştiği ve Türk kaygılarının giderek arttığı bir dönemin başlangıcı olmuştur (Ovalı, 2019: 169).

Önal'a (2005: 168-171) göre, bu olaylar ikili ilişkilerde güvensizlik ortamı yaratmış ve

bu durum ilişkileri tartışmaya açmıştır. Ona göre, Türkiye'nin ABD ile stratejik ortaklığı geçmişte olduğu gibi bugün de tam anlamıyla sağlam bir zeminde değildir. Soğuk Savaş döneminde yaşanan krizler ve günümüzdeki farklılıklar, her iki ülkenin dış politika öncelikleri, tehdit algıları ve çıkarları arasındaki uyumsuzlukları ortaya koymaktadır. Orta Doğu'daki Irak meselesi, Suriye ve İran politikaları gibi konularda ABD ile Türkiye'nin farklı önceliklere sahip olması stratejik bir ortaklık için engel teşkil etmektedir. Aynı şekilde, Amerika'nın Rusya ile iş birliği ve bölgedeki askeri varlığını güçlendirmesi, Türkiye'nin ABD'ye duyduğu bağımlılığı azaltmıştır. Öte yandan ABD, Türkiye'yi daha çok stratejik konularda iş birliği yapılabilecek bir eksen ülke olarak görmekte, ancak bu iş birliğini tek taraflı bir şekilde biçimlendirmektedir. Sonuç olarak bu gelişmeler, Türkiye'nin ABD ile stratejik ortaklığının karmaşık ve çeşitli zorluklarla karşılaştığını ortaya koymaktadır. Geçmişten bugüne yaşanan farklılıklar, bölgesel politika çatışmaları ve AB ile ABD arasındaki uyumsuzluklar, Türkiye'nin bu stratejik ilişkide dengeyi bulma çabalarını karmaşık hale getirmektedir. Gelecekte, Türkiye'nin bu dengeyi nasıl sürdüreceği ve potansiyel risklere karşı nasıl bir strateji izleyeceği zorlaşmaktadır (Önal, 2005: 168-171). Bu bağlamda ortaya çıkabilecek potansiyel risklerden birisi güvenlik ikilemidir. İki ülkenin askeri güçlerini artırması, diğerinin güvenliğini tehdit etmesi olarak tanımlanan güvenlik ikilemi, ilişkilerde önemli bir sorundur. Ayrıca iki ülkenin dış politika öncelikleri son yıllarda farklılaşmaya başlamıştır. Bu durum, ortaklığın geliştirilmesini zorlaştırmaktadır.

SONUÇ

Savunmacı Realizmin Türkiye-Amerika İlişkilerine Uygulanabilirliği

Savunmacı Realizm, Türkiye-Amerika ilişkilerini analiz etmek amacıyla uygulanabilir bir teorik yaklaşım sunmaktadır. Bu perspektif, devletlerin öncelikli hedefinin güvenliklerini sağlamak olduğunu vurgulayan bir temel ilkeye dayanır. Devletler, bu bağlamda dış politika kararlarını ulusal güvenliklerini koruma ve stratejik çıkarlarını takip etme amacıyla şekillendirirler. Savunmacı Realizmin çerçevesinde, Türkiye ve ABD arasındaki ilişkilerin derinlemesine anlaşılması, her iki ülkenin güvenlik politikalarını, stratejik tercihlerini ve ulusal çıkarlarını dikkate alarak gerçekleştirilmelidir. Bu yaklaşıma göre, devletler, kendilerini çevrelerindeki diğer devletlerin tehditlerinden korumak için, askeri güç ve ittifak ilişkilerini kullanırlar. Savunmacı Realizm perspektifi, devletler arası ilişkilerin temelde güç odaklı ve hayatta kalma üzerine odaklı olduğunu öne sürer. Bu çerçevede Türk-ABD ilişkilerini Savunmacı Realizm açısından açıklamak, her iki ülkenin politika ve davranışlarını güç, güvenlik ve çıkarlar etrafında değerlendirmeyi gerektirir.

Türkiye ve ABD arasındaki ilişkilere güç ve güvenlik odaklı ilişkiler açısından bakıldığında Savunmacı Realizme göre, devletler uluslararası ilişkilerde kendi güvenliklerini sağlama amacıyla politika belirlerler. Başka bir deyişle Savunmacı Realizm, uluslararası ilişkilerde bir teorik yaklaşım olarak, devletlerin güvenlik ve hayatta kalma odaklı çıkarlarını vurgular. Bu teoriye göre, devletler, dış politika kararlarını ulusal güvenliklerini koruma amacıyla alır ve stratejik çıkarlarını gözetirler. Türk-ABD ilişkileri de bu bağlamda güvenlik odaklı bir şekilde değerlendirilebilir. Özellikle NATO üyeliği bağlamında, Türkiye'nin güvenliği ve savunması ABD ile iş birliği içinde ele alınmıştır. Güç dengesi ve ittifaklar bağlamında değerlendirildiğinde Savunmacı Realizme göre devletler, güç dengesi oluşturarak

kendi güvenliklerini korumaya çalışırlar. Türkiye, ABD ile olan ilişkilerini, bölgesel güç dengelerini etkileme ve kendi pozisyonunu güçlendirme amacıyla şekillendirebilir. ABD ile NATO çerçevesindeki ittifak, Türkiye'nin bölgesel güvenliğini sağlama ve potansiyel tehditlere karşı güç dengesi oluşturma amacını taşıyabilir.

Birinci Körfez Savaşı olarak da bilinen ve Soğuk Savaş'ın sona ermesinin hemen ardından Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgal girişiminde bulunmasıyla başlayan savaş, Türkiye sınırlarında yeni ve hararetli çatışmalara yol açmıştır. ABD ve İngiltere liderliğindeki koalisyon güçlerinin yürüttüğü operasyonlar sonucunda Irak askerleri Kuveyt'ten çekilmiştir. Ancak bu olaylar sonucunda başta Türkiye olmak üzere bölgedeki diğer devletlerin güvenliğe yaklaşımları değişmiştir. Körfez Savaşı döneminde Türkiye, bölgesel istikrarsızlık ve Irak'ın Kuveyt'i işgali nedeniyle güvenlik endişeleri yaşamıştır. Savunmacı Realizme göre, devletler ulusal güvenliklerini korumak adına diğer devletlerle iş birliği yapma eğilimindedirler. Türkiye de ABD ile iş birliği yaparak bölgesel güvenliği artırmayı amaçlamıştır. Her ne kadar Türkiye başlangıçta tarafsız kalsa da sürecin devamında derhal bir taraf belirlemek mecburiyetinde kalmıştır. Zira bölgede BM ve ABD'nin giderek büyüyen bir etkinliği bulunmaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin süreçte tarafsız kalması mümkün olmamıştır. Körfez Savaşı'nda ABD liderliğindeki bir koalisyon, Irak'ı Körfez bölgesinden çıkarmak için mücadele etmiştir. Türkiye, ABD'nin liderliğindeki bu koalisyona destek vermiş ve bu destek, Türkiye'nin Savunmacı Realizm teorisine uygun bir şekilde, ulusal güvenlik çıkarlarını koruma amacını yansıtmıştır.

Özellikle 1990-1991 Körfez Savaşı, bölgesel güç dengelerini etkilemiştir. Türkiye, Irak'ın işgali ve Kuveyt'e müdahalede stratejik bir rol oynamıştır. Bu dönemde, Türkiye-ABD ilişkileri, bölgesel güvenlik endişeleri ve enerji kaynaklarına erişim gibi faktörler etrafında şekillenmiştir. Enerji ve ekonomik çıkarlar Savunmacı Realizmde önemli bir faktördür. Enerji kaynaklarına ulaşım ve kontrol, Savunmacı Realizmin önemli bir unsuru olarak öne çıkar. Türkiye'nin enerji güzergâhları üzerindeki kontrolü hem bölgesel hem de küresel çıkarlarını etkiler. ABD'nin ekonomik çıkarları, küresel ticaret yollarını açık tutma ve enerji kaynaklarına ulaşma amacına dayanır. Türkiye'nin coğrafi konumu, enerji nakliyatı açısından stratejik bir geçiş noktasıdır. Türkiye, Körfez Savaşı'nda ekonomik çıkarlarını da gözetmiştir. Savaş, Türkiye için ekonomik fırsatlar sunmuş ve ABD ile olan ilişkiler, ticaret ve ekonomik iş birliği açısından daha güçlü hale gelmiştir. Bu da Savunmacı Realizmin öne çıkardığı ulusal çıkarları koruma amacıyla uyumludur. Bu bağlamda Türkiye'nin ABD ile ilişkilerini Körfez Savaşı bağlamında Savunmacı Realizm teorisyle incelediğimizde, temelde ulusal güvenlik ve çıkarları koruma amacıyla stratejik iş birliği ve askeri destek arayışı görülmektedir. Bu dönem, Türkiye'nin savunmacı bir yaklaşım benimsemesini ve ABD ile iş birliği yaparak güvenlik çıkarlarını koruma çabasını vurgular.

Körfez Savaşı'nın hemen ardından, 1992 yılında Yugoslavya'da dağılma süreci başlamış ve bu süreç Bosna Savaşı ile doruğa ulaşmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasçısı olarak Balkanlar'ı uzun süre egemenliği altında tutmuş olan Türkiye, buna ek olarak coğrafi yakınlık ve Müslüman Boşnaklarla paylaşılan ortak inanç gibi çeşitli nedenlerle, 1992-1995 döneminde Balkanlar'da yaşanan olaylar Türkiye'nin gündemini belirlemiştir. Türkiye, Bosna Savaşı'nda bölgesel istikrarı sağlama amacıyla ABD ile iş birliği yapma eğiliminde olmuştur. Bölgesel istikrar, Türkiye'nin Savunmacı Realizm perspektifinden hareketle ulusal güvenliğini güvence

altına alma çabasıdır. Bu çerçevede, ABD ile koordineli bir şekilde hareket etmek, Türkiye'nin bölgesel güvenlik çıkarlarına hizmet etmiştir. Türkiye, NATO üyesi olarak, Bosna Savaşı'nda NATO'nun müdahalesine katılmıştır. Türkiye'nin ABD ile olan ilişkilerini Savunmacı Realizm bağlamında incelediğimizde, ulusal güvenlik ve ittifak ilişkilerine önem veren bir tutumu yansıtır. Türkiye'nin NATO içindeki iş birliği, ABD ile olan stratejik bağlarını güçlendirmiştir. Türkiye, Bosna'ya insani yardım göndermiş ve diplomasi alanında çeşitli çabalar sarf etmiştir. Bu durum Savunmacı Realizmin prensipleri çerçevesinde, bölgesel istikrarı koruma ve kendi güvenliğini güvence altına alma amacını taşıyan bir davranış biçimidir. ABD ile iş birliği, bu çabaların etkinliğini artırmıştır. Türkiye, Bosna'daki Müslüman nüfusa duyduğu etnik ve dini bağlar nedeniyle ABD ile benzer bir insan hakları ve etik perspektifi paylaşmıştır. Savunmacı Realizm teorisi çerçevesinde, bu tür bağlar ulusal güvenlik çıkarlarını etkileyebilir ve Türkiye'nin dış politika tercihlerini belirlemede etkili olabilir. Bosna Savaşı'nda Türkiye'nin ABD ile ilişkilerini Savunmacı Realizm teorisi bağlamında genel olarak incelediğimizde, bölgesel istikrar, NATO üyeliği ve etnik bağlar gibi faktörlerin ulusal güvenlik çıkarlarına uygun bir şekilde etkileşimde bulunduğunu görebiliriz. Türkiye, bu dönemde ABD ile iş birliği yaparak bölgesel istikrara katkıda bulunma ve kendi güvenliğini sağlama çabasında olmuştur. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin çöküşü, Türkiye'nin daha önce fiilen 'sınır dışı' olan bölgelerde (örneğin Orta Asya, Kafkaslar) bazı çıkarlarını takip etmesine olanak tanımıştır. Bununla birlikte, Soğuk Savaş sonrası ilk on yılda, Amerikan hegemonyası dünya siyasetinin çoğunu belirlemiş ve Türk girişimleri, özellikle Sovyet sonrası alandaki girişimler, Türkiye ve Batı'nın laik, Batı odaklı unsurları olarak sıklıkla Washington'un onayını almıştır. Körfez savaşı'ndan sonra ABD'nin Orta Doğu politikaları, Türkiye'nin güvenlik ve çıkarları üzerinde etkili olmuştur. ABD'nin bölgedeki varlığı, Türkiye'nin ABD ile iş birliği yapma eğilimini artırmıştır. Savunmacı Realizme göre, devletlerarası ilişkilerdeki bu tür stratejik ortaklıklar, güvenlik ve çıkarları koruma amacını taşır. Bu bağlamda bu gelişmeler Savunmacı Realizm yaklaşımı ile uyumludur.

Körfez Savaşı ve sonrasında izlenen dış politika, Türkiye'nin siyasi açıdan Kuzey Irak sorunuyla karşılaşmasına neden olmuştur. Bu durum, Türkiye'nin güvenliğini olumsuz etkilemiştir. Irak'ın gücünün zayıflamasıyla birlikte Türkiye'nin elde ettiği avantajlar bir yandan belirginleşirken, diğer yandan Kuzey Irak bölgesindeki otorite ve güç boşluğundan faydalanan PKK terör örgütünün etkinliğinin artması, Türkiye'yi dezavantajlı bir konuma sokmuştur. Körfez Savaşı sonrasında ortaya çıkan Irak genelinde, özellikle de Kuzey Irak özelinde başlayan sorunlar, Türkiye'nin güneydoğu sınırlarını güvenlik bunalımına sürüklemiştir. Bu bağlamda, Kuzey Irak sorunu Türkiye'nin güvenliğini tehdit eden bir boyuta ulaşmıştır. Körfez Savaşı'ndan sonra Kuzey Irak'ta ortaya çıkan terör sorunları, Türkiye'nin bölgesel istikrar ve güvenlik endişelerini artırmıştır. Savunmacı Realizm teorisine göre, devletler kendi güvenliklerini sağlama amacıyla stratejik ortaklıklar kurma eğilimindedirler. Türkiye, bölgedeki terör tehditleri karşısında güvenlik çıkarlarını koruma adına ABD ile iş birliği yapma yoluna gitmiştir. Kuzey Irak'ta faaliyet gösteren PKK gibi terör örgütleri, Türkiye'nin iç güvenliğini tehdit eden bir faktör haline gelmiştir. Türkiye, bu terör örgütleriyle mücadelede ABD'den destek talep etmiştir. Savunmacı Realizm, devletlerin iç tehditlere karşı güçlü bir savunma mekanizması oluşturma çabasını vurgular. Bu çaba Savunmacı Realizmin öne çıkardığı ulusal çıkarları korumak için iş birliği yapma amacıyla uyumludur. Türkiye, ABD ile

iş birliği yaparak bölgedeki terör tehditleriyle başa çıkma amacını gütmüştür. ABD'nin bölgedeki istihbarat kapasitesi, Türkiye'nin Savunmacı Realizm bağlamında güvenlik çıkarlarına hizmet eden bir kaynak olarak görülmüştür. İstihbarat paylaşımı, Türkiye'nin terörle mücadele çabalarını desteklemiştir. Sonuç olarak, Türkiye'nin ABD ile ilişkilerini Kuzey Irak'taki terör sorunu bağlamında Savunmacı Realizm teorisiyle incelediğimizde, temelde güvenlik çıkarlarını koruma amacına yönelik bir iş birliği eğilimi görülmektedir. Türkiye, bölgesel istikrarı ve iç güvenliği sağlamak adına ABD ile işbirliği yaparak savunmacı bir politika izlemiştir. Ancak ABD'ye yapılan 11 Eylül terör saldırısı uluslararası ilişkilerde birçok değişime neden olmuş ve 2000'li yıllardan sonra Türkiye'nin ABD ile olan ilişkilerinde geliştirdiği politikaları etkilemiştir.

Savunmacı Realizm bağlamında gözlemlendiği üzere, Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri arasındaki ilişkilerin temelini ulusal güvenlik, stratejik çıkarlar ve bölgesel istikrar gibi kritik faktörler oluşturmaktadır. Bu çerçevede, her iki ülke de kendi güvenlikleri için önemli olan bölgesel ve küresel meselelerde iş birliği yapma eğilimindedir. Ancak, bu ilişkilerdeki karmaşıklıklar ve çatışma noktaları, her iki tarafın da çıkarlarını koruma adına sürekli olarak dengeleme çabalarını gerektirir. Türkiye, ABD ile stratejik bir iş birliği kurarak, Körfez Savaşı sırasında ABD'ye askeri ve lojistik destek sağlamıştır. Bu, Türkiye'nin bölgesel güvenlik konularında ABD ile koordineli bir şekilde hareket etme çabasıdır. Savunmacı Realizme göre de devletler kendi güvenliklerini sağlamak için güç dengelerini kullanma eğilimindedirler. Türkiye, yeni alternatif ilişkilerin geliştiği, stratejik ortaklıkların hızla genişlediği, ülkenin enerji ve kaynak ihtiyaçlarının çeşitlendiği bir dönemde, Soğuk Savaş'ın iki bloklu yapısından kapitalist düzene uyum sağladı. Türkiye ancak tek kutuplu dünya düzeninin sorgulanmaya başladığı 2000'li yıllarda bölgesinde gelişen olaylara kısmen müdahale ederek geniş bir ilişki ağını korumuştur.

Gelecek Araştırmalar İçin Öneriler

Türkiye-Amerika ilişkilerini Savunmacı Realizm bağlamında açıklamak, her iki ülkenin ulusal güvenlik çıkarlarını ve stratejik hesaplamalarını anlamak açısından önemlidir. Bu bağlamda Türk-ABD ilişkilerini Savunmacı Realizm açısından ele alacak sonraki araştırmacılara yönelik öneriler şunlar olabilir:

- Türk-ABD ilişkilerindeki güç dinamikleri, her iki ülkenin askeri, ekonomik ve stratejik kapasiteleri üzerinden derinlemesine incelenmelidir. Savunmacı Realizmin temel önerisi olan güç dengesi kavramı, bu bağlamda daha ayrıntılı bir analize tabi tutulmalıdır.
- Savunmacı Realizm genellikle pragmatik çıkarlar ve güç odaklı politikalar üzerine odaklansa da, ideolojik ve kültürel faktörlerin de etkisi göz ardı edilmemelidir. Türk-ABD ilişkilerindeki bu faktörlerin, Savunmacı Realizmin önerdiği güç politikalarına nasıl yansıdığı araştırılmalıdır.
- Savunmacı Realizmin yanı sıra, diğer uluslararası ilişkiler teorileri de Türk-ABD ilişkilerinin anlaşılmasına katkı sağlayabilir. Bu çerçevede, alternatif teorik

yaklaşımların da göz önünde bulundurulması ve Savunmacı Realizmin sınırlarının belirlenmesi önemlidir.

- Türk-ABD ilişkilerinin geleceği, Savunmacı Realizm çerçevesinde farklı senaryo analizleri üzerinden değerlendirilebilir. Bu analizler, her iki ülkenin politika değişimleri, bölgesel dinamikler ve küresel güç ilişkileri üzerindeki olası etkileri ele almalıdır.

KAYNAKÇA

- Abramowitz, M. (2000). The complexities of American policymaking on Turkey. *Insight Turkey*, 2(4), 3-35.
- Atmaca, A. Ö. (2014). The Geopolitical Origins of Turkish-American Relations: Revisiting the Cold War Years. *All Azimuth: A Journal of Foreign Policy and Peace*, 3(1), 19-34.
- Aykan, M. B. (1996). Turkish perspectives on Turkish-US relations concerning Persian Gulf security in the post-cold war era: 1989-1995. *The Middle East Journal*, 50(3), 344-358.
- Battır, O. (2020). Savunmacı Saldırgan Realizm Ayrımında Türk Dış Politikası Üzerine Bir Değerlendirme. *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(1), 143-167.
- Bayar, F. (2006). Küreselleşme Sürecinde Türkiye'nin Gücü: Siyasi, Askeri ve Ekonomik Açından Bir Değerlendirme. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 2(4), 137-156.
- Bryza, M. (2008). Invigorating the US-Turkey Strategic Partnership. *DISAM Journal of International Security Assistance Management*, 30(4), 64-78.
- Davutoğlu, A. (2001). *Stratejik Derinlik, Türkiye'nin Uluslararası Konumu*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Değirmencioğlu, İ. B. (2007). Rakipsiz Kalan Güç Kendini Yok Eder: ABD İmparatorluğu. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 3(6), 71-92.
- Doğan, Z. (2019). Türkiye-ABD İlişkilerinin Temel Dinamikleri ve Stratejik İttifak Boyutu. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 133-156.
- Ercan, M. ve Ayata, A. (2018). Değişen Uluslararası Sistemde ABD'nin Ortadoğu Politikalarının Sürdürülebilirliği. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 69, 114-119.
- İnsamer. (t.y.). Amerika Birleşik Devletleri. <https://www.insamer.com/tr/ulke-profil-amerika-birlesik-devletleri> (Erişim Tarihi: 25.10.2023).
- Key, K. K. (1952). Turkey's International Position Today. *World Affairs*, 115(2), 42-44.
- Kirişçi, K. (2000). US-Turkish Relations: from uncertainty to closer ties. *Insight Turkey*, 2(4), 37-63.
- Molla, A. (2009). Soğuk Savaş Sonrası Körfez Krizleri Ve Türkiye-Abd-Nato İlişkileri. *Journal of Management and Economics Research*, 7(11), 29-45.
- Oğuzlu, T. ve Han, A. K. (2023). Making Sense of Turkey's Foreign Policy from the Perspective of Neorealism. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 20(78), 59-77.
- Ovalı, A. Ş. (2019). Stratejik Ortaklık, Kriz ve Restorasyon: Türk-Amerikan İlişkilerinin Yörüngesine Kavramsal Bir Çerçveden Bakmak. *International Journal of Social Inquiry*, 12(1), 155-190.

- Önal, B. (2005). Türkiye-Amerika İlişkilerinde "Stratejik Ortaklık"tan Nereye?. *Atatürk Dergisi*, 5(2), 151-177.
- Park, B. (2003). Strategic Location, Political Dislocation: Turkey, the United States, and Northern Iraq. *Middle East Review of International Affairs*, 7(2), 11-23.
- Park, W. H. (2005). The security dimensions of Turkey-EU relations. In M. Lake (Ed.), *The EU and Turkey: A Glittering Prize or a Millstone?* (pp. 127-140). London: Federal Trust for Education & Research.
- Sayari, S. (1997). Between Allies and Neighbors: Turkey's Burden Sharing Policy in the Gulf Conflict. In A. Bennett, J. Lepgold & D. Unger (Eds.). *Friends in Need: Burden Sharing in the Persian Gulf War* (pp. 197-218). New York: St. Martin's Press.
- Sönmezoğlu, F. (2006). *II. Dünya Savaşından Günümüze Türk Dış Politikası*. İstanbul: Der Yayınevi.
- Tok, Ş. (2018). Anlaşmama Konusunda Anlaşmak: Türkiye ve ABD'nin Suriye İç Savaşı Üzerine Ayrışan Dış Politikaları. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Turan, K. (2012). Körfez (Irak) Krizi 1990-1991. H. Çakmak (Ed.). *Türk Dış Politikasında 41 Kriz 1924-2014* içinde (s. 189-196). Ankara: Kripto Yayınevi.
- Voitolovskii, F. G. (2021). US Strategy in a Changing World Order: Challenges for Russia. *Herald of the Russian Academy of Sciences*, 91, 393-402.
- Yılmaz, Ş. (2012). Turkey's Quest for NATO Membership: the Institutionalization of the Turkish-American Alliance. *Southeast European and Black Sea Studies*, 12(4), 481-495.

**Examining Türkiye-USA Strategic
Partnership from the Gulf War to 2000
in the Context of Defensive Realism**

Research Article

Hatice Kübra TABAN EFE

T.C. Istanbul Ticaret University, Master's
Student in Political Science and International
Relations, htkubra@yahoo.com
ORCID 0009-0008-2346-1543

DOI: 10.5281/zenodo.10570932

ABSTRACT

Defensive realism, as a theoretical approach in international relations, emphasizes the security and survival-oriented interests of states. According to this theory, states make foreign policy decisions to protect their national security and pursue their strategic interests. On the other hand, Turkey and the United States stand out as important players with their strategic locations and economic influence. The role of both countries in international relations is critical for regional stability and global security. The dynamics and changing conditions in international relations have required both countries to constantly review their policies and positions. In this context, this study aims to examine the relationship between the US and Turkey, from the Gulf War until 2000 from the analytical framework offered by defensive realism. The Gulf War took place after the invasion of Kuwait by Iraq. Turkey supported the US-led coalition, by relying on collective security, one of the core principles of defensive realism. By collaborating with the US and other allies, Turkey aimed to maintain regional stability and counter Iraq's aggressive actions.

Key Words: Foreign Policy, Turkey, USA, Defensive Realism, Gulf War